

Instytut Wymiaru Sprawiedliwości

Prawnokarna ochrona zwierząt (ocena zmian legislacyjnych
z 2018 r. w świetle badań aktowych)

dr Konrad Burdziak
prof. dr hab. Łukasz Pohl

Prawo karne i kryminologia
Warszawa 2022

Spis treści

1. Wstęp	5
2. Próba badawcza	6
3. Wyniki badania	7
3.1. Dane na temat sprawców	7
3.2. Dane na temat popełnionych przestępstw	8
3.3. Dane na temat orzeczonych środków	8
3.4. Uzasadnienia orzeczeń	13
3.5. II instancja	13
3.6. Sytuacja ekonomiczna organizacji pożytku publicznego zajmujących się ochroną zwierząt	13
Konkluzje	15

1. Wstęp

W ramach tytułowego projektu badawczego przeprowadzone zostało badanie empiryczne, które – zgodnie z wolą zleceniodawcy – doprowadzić miało do ustalenia:

- adekwatności istniejących regulacji prawnokarnych mających na celu ochronę zwierząt;
- liczby i wartości sankcji finansowych nałożonych przez sądy powszechne na sprawców przestępstw przeciwko zwierzętom;
- zakresu powrotności sprawców do przestępstwa.

Z uwagi na fakt, że ogólnym celem projektu była ocena *ex post* funkcjonowania ustawy z dnia 6 marca 2018 r. o zmianie ustawy o ochronie zwierząt oraz ustawy – Kodeks karny¹, którą to ustawą wprowadzono przede wszystkim zmiany w regulacji art. 35 ustawy o ochronie zwierząt² i która to ustawa weszła w życie dnia 19 kwietnia 2018 roku, zdecydowano się przeanalizować:

- wyłącznie akta tych spraw, w których doszło do prawomocnego skazania sprawcy z wykorzystaniem art. 35 u.o.z.; analizie poddano przy tym wyłącznie akta spraw z lat 2017 i 2019, by mieć możliwość porównania praktyki sądów sprzed wejścia w życie ustawy z praktyką sądów z okresu po jej wejściu w życie.

Ostatecznie uzyskano dostęp do 179 spraw, z których wykorzystano 176. Łącznie we wszystkich sprawach skazanych zostało 196 sprawców, przy czym: stu dwóch (102) z nich skazanych zostało (prawomocnie) przed wejściem w życie ustawy z dnia 6 marca 2018 r. o zmianie ustawy o ochronie zwierząt oraz ustawy – Kodeks karny, a dziewięćdziesięciu czterech (94) – po jej wejściu w życie.

¹ Dz.U. poz. 663; dalej: „ustawa”.

² Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o ochronie zwierząt (t.j. Dz. U. z 2022 r. poz. 572), dalej: „u.o.z.”.

2. Próba badawcza

Z uwagi na brak dokładnych danych na temat liczby prawomocnych skazań z art. 35 u.o.z. w poszczególnych sądach rejonowych w poszczególnych latach, dobór próby badawczej przeprowadzono 4-etapowo:

- 1) ustalono ogólną liczbę skazanych w 2019 r. w poszczególnych sądach rejonowych;
- 2) podzielono wszystkie sądy rejonowe (319) na trzy warstwy według liczby skazanych (w każdej warstwie ta sama ogólna liczba skazanych);
- 3) z każdej warstwy dokonano osobnego losowania prostego następującej liczby sądów: pierwsza warstwa – 6 z 49, druga warstwa – 9 z 88, trzecia warstwa – 17 ze 182. Łącznie – 32 sądy;
- 4) dokonano proporcjonalnego doboru spraw w stosunku do ogólnej liczby spraw „załatwionych” w danym sądzie w danym roku – łącznie 250 spraw.

3. Wyniki badania

3.1. Dane na temat sprawców

Sprawcami przestępstw z art. 35 u.o.z. byli Polacy (100%). Najczęściej byli to mężczyźni (73%) – por. tabela 1. Dominowały osoby w okresie tzw. średniej dorosłości (59%) – por. tabela 2.

Tabela 1. Płeć sprawców

Płeć	Liczba sprawców	Udział procentowy
Kobiety	53	27
Mężczyźni	143	73
Ogółem	196	100

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 2. Wiek sprawców

Wiek	Liczba sprawców	Udział procentowy
17–25	4	2
26–35	16	8
36–65	116	59
66 i więcej	60	31
Ogółem	196	100

Źródło: opracowanie własne.

Zdecydowana większość sprawców (70%) nie była uprzednio karana (por. tabela 3).

Tabela 3. Uprzednia karalność sprawców

Rodzaj danych	Liczba sprawców	Udział procentowy
Upřednia karalność	58	30
Brak upředniej karalności	138	70
Ogółem	196	100
Upřednia karalność za przestępstwo z u.o.z.	4	2

Źródło: opracowanie własne.

3.2. Dane na temat popełnionych przestępstw

Sprawcy najczęściej (73%) dopuszczali się przestępstwa z art. 35 ust. 1a u.o.z. (zob. tabela 4).

Tabela 4. Popełnione przez sprawców przestępstwa

Kwalifikacja prawna	Liczba przypadków (sprawców)	Udział procentowy
art. 35 ust. 1 u.o.z.	19	10
art. 35 ust. 1a u.o.z.	144	73
art. 35 ust. 2 u.o.z.	13	7
Więcej niż 1 czyn	5	3
Inne kwalifikacje prawne	15	7
Ogółem	196	100

Źródło: opracowanie własne.

3.3. Dane na temat orzeczonych środków

Jak wynika z poniższej tabeli 5, w przeanalizowanych sprawach najczęściej orzekano karę pozbawienia wolności (37% przypadków).

W 42 przypadkach (21% wszystkich przypadków; 60% przypadków, w których orzeczono karę pozbawienia wolności) zdecydowano się na warunkowe zawieszenie wykonania kary. Przed wejściem w życie ustawy na warunkowe zawieszenie zdecydowano się w 14 przypadkach, zaś po jej wejściu w życie w 28 przypadkach.

W 30% przypadków orzeczono karę ograniczenia wolności, w 24% przypadków karę grzywny, a w 9% przypadków doszło do warunkowego umorzenia postępowania karnego.

Tabela 5. Orzeczone środki

Rodzaj danych	Liczba przypadków (sprawców)	Udział procentowy
Warunkowe umorzenie	18	9
Grzywna	48	24
Ograniczenie wolności	58	30
Pozbawienie wolności (w tym pozbawienie wolności wraz z ograniczeniem wolności)	72	37
Pozbawienie wolności wraz z ograniczeniem wolności	2	1
Warunkowe zawieszenie	42	21

W jednej sprawie mógł zostać orzeczony więcej niż jeden ze środków wymienionych w poszczególnych wierszach, dlatego liczby w kolumnach nie sumują się do liczby zbadanych spraw.

Źródło: opracowanie własne.

W porównaniu do okresu sprzed wejścia w życie ustawy, po jej wejściu w życie częściej orzekano karę pozbawienia wolności (42% przypadków w porównaniu do 31% przypadków sprzed wejścia w życie ustawy), a rzadziej orzekano karę ograniczenia wolności (21% przypadków w porównaniu do 38% przypadków sprzed wejścia w życie ustawy). Częściej zdecydowano się również na warunkowe umorzenie postępowania karnego (13% przypadków w porównaniu do 5% przypadków sprzed wejścia w życie ustawy). Dane te zostały zebrane w poniższej tabeli 6.

Tabela 6. Orzeczone środki z podziałem na okres przed i po wejściu w życie ustawy

Rodzaj danych	Przed wejściem w życie ustawy	Udział procentowy	Po wejściu w życie ustawy	Udział procentowy
Warunkowe umorzenie	5	5	13	13
Grzywna	24	26	24	24
Ograniczenie wolności	36	38	22	21
Pozbawienie wolności (w tym pozbawienie wolności wraz z ograniczeniem wolności)	29	31	43	42
Ogółem	94	100	102	100

Źródło: opracowanie własne.

Najczęściej orzekaną karą pozbawienia wolności (64% przypadków) była kara pozbawienia wolności w wymiarze do 6 miesięcy (por. tabela 7).

Tabela 7. Wymiar kary pozbawienia wolności

Wymiar kary pozbawienia wolności w miesiącach	Liczba przypadków (sprawców)	Udział procentowy
0–6	45	64
7–12	23	34
13–18	1	1
19–24	1	1
Ogółem	70	100

Źródło: opracowanie własne.

Najczęściej orzekanymi karami ograniczenia wolności (96% przypadków) były kary ograniczenia wolności do 12 miesięcy (por. tabela 8).

Tabela 8. Wymiar kary ograniczenia wolności

Wymiar kary ograniczenia wolności w miesiącach	Liczba przypadków (sprawców)	Udział procentowy
0–6	32	55
7–12	24	41
13–18	1	2
19–24	1	2
Ogółem	58	100

Źródło: opracowanie własne.

W porównaniu do okresu sprzed wejścia w życie ustawy, po jej wejściu w życie częściej orzekano karę pozbawienia wolności w wymiarze od 7 do 12 miesięcy (40% przypadków w porównaniu do 22% przypadków sprzed wejścia w życie ustawy), a rzadziej orzekano karę pozbawienia wolności w wymiarze do 6 miesięcy (56% przypadków w porównaniu do 78% przypadków sprzed wejścia w życie ustawy). W obu okresach najczęściej orzekano przy tym karę pozbawienia wolności w wymiarze do 6 miesięcy. Dane na ten temat zostały przedstawione w poniższej tabeli 9.

Tabela 9. Wymiar kary pozbawienia wolności z podziałem na okres przed i po wejściu w życie ustawy

Wymiar kary pozbawienia wolności w miesiącach	Liczba przypadków (sprawców) przed wejściem w życie ustawy	Udział procentowy	Liczba przypadków (sprawców) po wejściu w życie ustawy	Udział procentowy
0–6	21	78	24	56
7–12	6	22	17	40
13–18	0	0	1	2
19–24	0	0	1	2
Ogółem	27	100	43	100

Źródło: opracowanie własne.

Zarówno w okresie sprzed wejścia w życie ustawy, jak i w okresie po jej wejściu w życie karę ograniczenia wolności orzekano najczęściej w wymiarze do 12 miesięcy (por. tabela 10).

Tabela 10. Wymiar kary ograniczenia wolności z podziałem na okres przed i po wejściu w życie ustawy

Wymiar kary ograniczenia wolności w miesiącach	Liczba przypadków (sprawców) przed wejściem w życie ustawy	Udział procentowy	Liczba przypadków (sprawców) po wejściu w życie ustawy	Udział procentowy
0–6	20	56	12	55
7–12	16	44	8	37
13–18	0	0	1	4
19–24	0	0	1	4
Ogółem	36	100	22	100

Źródło: opracowanie własne.

W przeanalizowanych sprawach nawiązkę orzeczono 131 razy. Jak wynika z poniższej tabeli 11, najczęściej orzekano nawiązkę w wymiarze do 1000 zł (70% przypadków).

W okresie przed wejściem w życie ustawy orzeczono 47 nawiązek w łącznej kwocie 42 600 zł. Po wejściu w życie ustawy orzeczono natomiast 84 nawiązki w łącznej kwocie 146 750 zł. Po wejściu w życie ustawy nastąpił zatem znaczący wzrost w tym zakresie.

We wszystkich przypadkach wskazywano przy tym konkretną organizację, do której mają trafić środki, a zazwyczaj również ogólny cel w postaci celu związanego z ochroną zwierząt.

Tabela 11. Wymiar nawiązki

Wymiar nawiązki (w PLN)	Liczba przypadków	Udział procentowy
Poniżej 1000	38	29
1000	54	41
1500	3	2
1600	1	1
2000	16	12
3000	9	7
4000	4	3
5000	5	4
10000	1	1
Ogółem	131	100

Źródło: opracowanie własne.

W 12 przypadkach orzeczono inne świadczenie pieniężne.

Jak wynika z tabeli 12, wobec 77 sprawców (39%) orzeczono zakaz posiadania zwierząt. Wobec 52 sprawców orzeczono zakaz posiadania wszelkich zwierząt (bądź zakaz posiadania zwierząt), a wobec 25 sprawców – zakaz posiadania określonej kategorii zwierząt. I w jednym, i w drugim przypadku najczęściej orzekano zakaz w wymiarze do 4 lat.

Tabela 12. Wymiar zakazu posiadania zwierząt

Zakaz posiadania wszelkich zwierząt (w latach)	Liczba przypadków (sprawców)	Udział procentowy
1–4	31	60
5–8	16	30
9–12	3	6
13–15	2	4
Ogółem	52	100
Zakaz posiadania określonej kategorii zwierząt (w latach)	Liczba przypadków (sprawców)	Udział procentowy
1–4	16	64
5–8	6	24
9–12	3	12
13–15	0	0
Ogółem	25	100

Źródło: opracowanie własne.

Z tabeli 13 wynika, że zakaz posiadania zwierząt orzekano częściej w okresie po wejściu w życie ustawy. Zakaz taki orzeczono 44-krotnie (17 razy – zakaz posiadania określonych kategorii zwierząt; 27 razy – zakaz posiadania wszelkich zwierząt). Przed wejściem w życie ustawy zakaz posiadania zwierząt orzeczono 33-krotnie (8 razy – zakaz posiadania określonych kategorii zwierząt; 25 razy – zakaz posiadania wszelkich zwierząt).

Zarówno przed wejściem w życie ustawy, jak i po jej wejściu w życie zakaz posiadania określonej kategorii zwierząt orzekano najczęściej w wymiarze do 4 lat. Podobnie, zarówno przed wejściem w życie ustawy, jak i po jej wejściu w życie zakaz posiadania wszelkich zwierząt orzekano najczęściej w wymiarze do 8 lat. Zakaz posiadania wszelkich zwierząt orzekano jednak po wejściu w życie ustawy częściej (w porównaniu do okresu sprzed wejścia w życie ustawy) w wyższych wymiarach, także w wymiarze od 5 do 8 lat. Po wejściu w życie ustawy również zakaz posiadania określonej kategorii zwierząt orzekano częściej (w porównaniu do okresu sprzed wejścia w życie ustawy) w wymiarze od 9 do 12 lat.

Tabela 13. Wymiar zakazu posiadania zwierząt z podziałem na okres przed i po wejściu w życie ustawy

Zakaz posiadania wszelkich zwierząt (w latach)	Liczba przypadków (sprawców) przed wejściem w życie ustawy	Udział procentowy	Liczba przypadków (sprawców) po wejściu w życie ustawy	Udział procentowy
1–4	19	76	13	48
5–8	6	24	10	38
9–12	0	0	2	7
13–15	0	0	2	7
Ogółem	25	100	27	100
Zakaz posiadania określonej kategorii zwierząt (w latach)	Liczba przypadków (sprawców) przed wejściem w życie ustawy	Udział procentowy	Liczba przypadków (sprawców) po wejściu w życie ustawy	Udział procentowy
1–4	5	63	11	64
5–8	3	37	3	18
9–12	0	0	3	18
13–15	0	0	0	0
Ogółem	8	100	17	100

Źródło: opracowanie własne.

W 11 sprawach (6%) orzeczono przepadek przedmiotów. Dziesięciokrotnie orzeczono go po wejściu w życie ustawy, raz natomiast przed wejściem w życie ustawy.

Przepadek zwierzęcia orzeczono łącznie w 61 sprawach (35%). Przed wejściem w życie ustawy orzeczono go 27-krotnie, a po wejściu w życie ustawy – 34-krotnie.

Zakaz prowadzenia działalności związanej z hodowlą zwierząt orzeczono tylko raz (1%), po wejściu w życie ustawy.

W dwóch sprawach (1%) orzeczono podanie wyroku do publicznej wiadomości. Raz przed, a raz po wejściu w życie ustawy.

3.4. Uzasadnienia orzeczeń

Z danych zaprezentowanych w tabeli 14 wynika, że w zdecydowanej większości spraw (74%) nie sporządzono uzasadnienia orzeczenia.

Tabela 14. Uzasadnienie orzeczenia

Uzasadnienie	Liczba spraw	Udział procentowy
Brak uzasadnienia	130	74
Jest uzasadnienie	46	26
Ogółem	176	100

Źródło: opracowanie własne.

W sprawach, w których sporządzono uzasadnienie, nie zgłaszano wątpliwości interpretacyjnych, co może sugerować, że regulacja art. 35 u.o.z. jest wystarczająco jednoznaczna. Niekiedy jednak sądy starały się wykazać, w jaki sposób rozumieją poszczególne sformułowania wykorzystane przez ustawodawcę.

3.5. II instancja

Wyniki badania przedstawione w tabeli 15 wskazują, że do II instancji trafiło wyłącznie 19% wszystkich spraw. W 48% przypadków utrzymano w mocy orzeczenie zapadłe w I instancji.

Tabela 15. Sprawy w II instancji

Rodzaj danych	Liczba spraw	Udział procentowy
Liczba spraw, które trafiły do II instancji	34	19*
Podwyższenie sankcji	9	26**
Utrzymanie w mocy (albo brak zmian w interesującym zakresie)	16	48**
Obniżenie sankcji	9	26**

* W stosunku do ogólnej liczby spraw (176).

** W stosunku do ogólnej liczby spraw, które trafiły do II instancji (34).

Źródło: opracowanie własne.

3.6. Sytuacja ekonomiczna organizacji pożytku publicznego zajmujących się ochroną zwierząt

W ramach badania empirycznego starano się ustalić również, czy w wyniku zmiany ustawy zmieniła się sytuacja ekonomiczna organizacji pożytku publicznego zajmujących się ochroną

zwierząt, ze szczególnym uwzględnieniem wpływów z tytułu nawiązek orzekanych przez sądy powszechne.

Z uwagi na fakt, że bardzo często wśród podmiotów, na rzecz których orzekano nawiązki, pojawiały się poszczególne oddziały Towarzystwa Opieki nad Zwierzętami w Polsce, zwrócono się z prośbą o opinię w tej kwestii do Towarzystwa Opieki nad Zwierzętami w Polsce Zarząd Główny w Warszawie. Niestety – odpowiedź nie nadeszła.

Konkluzje

Z przedstawionej analizy na ekspozycję zasługują w szczególności następujące dane:

- 1) jeśli chodzi o liczbę sprawców, to stu dwóch (102) z nich zostało (prawomocnie) skazanych przed wejściem w życie ustawy z dnia 6 marca 2018 r. o zmianie ustawy o ochronie zwierząt oraz ustawy – Kodeks karny, a dziewięćdziesięciu czterech (94) – po zmianie wskazanej ustawy;
- 2) w 42 przypadkach (21% wszystkich przypadków; 60% przypadków, w których orzeczono karę pozbawienia wolności) zdecydowano się na warunkowe zawieszenie wykonania kary; co istotne, przed wejściem w życie wskazanej ustawy na warunkowe zawieszenie zdecydowano się w 14 przypadkach, zaś po jej wejściu w życie w 28 przypadkach;
- 3) w porównaniu do okresu sprzed wejścia w życie ustawy, po jej wejściu w życie częściej orzekano karę pozbawienia wolności (42% przypadków w porównaniu do 31% przypadków sprzed wejścia w życie ustawy), a rzadziej orzekano karę ograniczenia wolności (21% przypadków w porównaniu do 38% przypadków sprzed wejścia w życie ustawy); warto raz jeszcze podnieść, że częściej zdecydowano się również na warunkowe umorzenie postępowania karnego (13% przypadków w porównaniu do 5% przypadków sprzed wejścia w życie ustawy);
- 4) w porównaniu do okresu sprzed wejścia w życie ustawy, po jej wejściu w życie częściej orzekano karę pozbawienia wolności w wymiarze od 7 do 12 miesięcy (40% przypadków w porównaniu do 22% przypadków sprzed wejścia w życie ustawy), a rzadziej orzekano karę pozbawienia wolności w wymiarze do 6 miesięcy (56% przypadków w porównaniu do 78% przypadków sprzed wejścia w życie ustawy); w obu okresach najczęściej orzekano przy tym karę pozbawienia wolności w wymiarze do 6 miesięcy;
- 5) w okresie przed wejściem w życie ustawy orzeczono 47 nawiązek w łącznej kwocie 42 600 zł; po wejściu w życie ustawy orzeczono natomiast 84 nawiązki w łącznej kwocie 146 750 zł (po wejściu w życie ustawy nastąpił zatem znaczący wzrost w tym zakresie);

- 6) zakaz posiadania zwierząt orzekano częściej w okresie po wejściu w życie ustawy; zakaz taki orzeczono 44-krotnie (17 razy – zakaz posiadania określonych kategorii zwierząt, 27 razy – zakaz posiadania wszelkich zwierząt). Przed wejściem w życie ustawy zakaz posiadania zwierząt orzeczono 33-krotnie (8 razy – zakaz posiadania określonych kategorii zwierząt; 25 razy – zakaz posiadania wszelkich zwierząt). Zarówno przed wejściem w życie ustawy, jak i po jej wejściu w życie zakaz posiadania określonej kategorii zwierząt orzekano najczęściej w wymiarze do 4 lat. Podobnie, zarówno przed wejściem w życie ustawy, jak i po jej wejściu w życie zakaz posiadania wszelkich zwierząt orzekano najczęściej w wymiarze do 8 lat. Zakaz posiadania wszelkich zwierząt orzekano jednak po wejściu w życie ustawy częściej (w porównaniu do okresu sprzed wejścia w życie ustawy) w wyższych wymiarach, także w wymiarze od 5 do 8 lat. Po wejściu w życie ustawy również zakaz posiadania określonej kategorii zwierząt orzekano częściej (w porównaniu do okresu sprzed wejścia w życie ustawy) w wymiarze od 9 do 12 lat;
- 7) w 11 sprawach (6%) orzeczono przepadek przedmiotów; dziesięciokrotnie orzeczono go po wejściu w życie ustawy, raz natomiast przed wejściem w życie ustawy, przy czym przepadek zwierzęcia orzeczono łącznie w 61 sprawach (35%) – przed wejściem w życie ustawy orzeczono go 27-krotnie, a po wejściu w życie ustawy – 34-krotnie;
- 8) zakaz prowadzenia działalności związanej z hodowlą zwierząt orzeczono tylko raz (1%), po wejściu w życie ustawy.

Jak łatwo zauważyć, powyższe dane nie pozwalają na sformułowanie w pełni jednoznacznych wniosków w zakresie oceny analizowanych zmian normatywnych dokonanych w obszarze prawnokarnej ochrony zwierząt. Niemniej jednak dają one podstawę do sformułowania pewnych i nader istotnych ocen wstępnych – ocen, dodajmy przy tym, niekoniecznie zbieżnych.

Z jednej bowiem strony z racji podniesienia poziomu rzecznej ochrony zauważalna jest tendencja do istotnie częstszego sięgania po karę pozbawienia wolności wobec sprawców i zarazem do rzadszego orzekania wobec nich kary ograniczenia wolności, z drugiej zaś strony – co ma częściowy związek z powyższym – odnotowujemy wzrost stosowania środków probacyjnych w postaci warunkowego zawieszenia wykonania orzeczonej kary pozbawienia wolności i warunkowego umorzenia postępowania karnego.

Wzmożenie prawnokarnej ochrony zwierząt przejawia się także niewątpliwie tym, że w zakresie orzekanej kary pozbawienia wolności – pomimo tego, że najczęściej w obu porównywanych okresach wymierzano karę pozbawienia wolności w wielkości nieprzekraczającej 6 miesięcy – relatywnie częściej orzekano karę pozbawienia wolności mieszczącą się w przedziale od 7 do 12 miesięcy. O wskazanym kierunku rozważanej ochrony niewątpliwie świadczy również istotnie wyższa liczba nawiązek, a także to, że pod rządami zmienio-

nego prawa wzrosła zarówno liczba orzekanych zakazów posiadania zwierząt, jak i liczba przypadków zwierzęcia.

Sumując powyższe, to już na podstawie zebranych danych można stwierdzić – i to bez ryzyka popełnienia większego błędu w tym zakresie – że zmiana prawa poczyniona w zakresie prawnokarnej ochrony zwierząt jest zmianą oddziałującą na praktykę stosowania prawa w sposób istotnie zbieżny nie tylko z oczekiwaniami ustawodawcy, ale i – co zresztą równie ważne, a być może i ważniejsze – z leżącymi u ich podstaw w pełni słusznymi postulatami społecznymi domagającymi się przyznania zwierzętom ochrony prawa karnego w zakresie właściwiej odpowiadającym ich pozaprawnemu, naturalnemu statusowi.